

ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ

УДК 373.67

СОЦІАЛІЗАЦІЯ В КОНТЕКСТІ СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ

© М. А. Ажажа

© Л. Ф. Муц

В статті автори висвітлюють проблему соціалізації в контексті суспільного розвитку; аналізуються теоретичні та практичні напрацювання вітчизняних та зарубіжних вчених з проблем соціалізації; досліджують понятійно-категоріальний апарат «соціалізації» та «інтелектуально-професійної соціалізації». Процес становлення личности раскрывает усвоение человеком общественно выработанного опыта, отношение к миру, социальных норм, ролей, функций; активное применение этого опыта самим человеком под углом зрения своих внутренних позиций, формирование собственного мировоззрения, реализацию мировоззрения в собственном опыте взаимодействия с другими людьми; участие и вклад человека в дальнейшее развитие духовных ценностей. Социализация – это когда человек не только воспроизводит прошлое знание, пусть и высокопрофессиональное, а делает принципиально иное, новое знание, новые идеи, позволяющие обществу подняться на новую ступень социального развития. В технике, в области естествознания это открытия, изобретения и тому подобное, в искусстве - высокохудожественные произведения.

***Ключові слова:** соціалізація, соціальна група, знання, цінності, соціальне співтовариство, інтелектуально-професійна соціалізація*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Актуальність дослідження полягає в тому, що процес становлення особистості припускає засвоєння людиною суспільно сформованого досвіду, відношення до світу, соціальних норм, ролей, функцій; активне застосування цього досвіду самою людиною під кутом зору своїх внутрішніх позицій, формування власного світогляду, реалізацію світогляду у власному досвіді взаємодії з іншими людьми; участь і внесок людини в подальший розвиток духовних цінностей.

Термін «соціалізація» ототожнює «входження індивіда в соціальне середовище», «засвоєння соціальних впливів», «залучення людини до системи соціальних зв'язків» тощо. Тобто, процес соціалізації являє собою сукупність усіх соціальних процесів, завдяки яким індивід засвоює визначену систему норм і цінностей, що дозволяє йому функціонувати в якості члена суспільства [1, с. 128-144].

Процес становлення особистості розкриває засвоєння людиною суспільно виробленого досвіду, відношення до світу, соціальних норм, ролей, функцій; активне застосування цього досвіду самою людиною під кутом зору своїх внутрішніх позицій, формування власного світогляду, реалізацію світогляду у власному досвіді взаємодії з іншими людьми; участь і внесок людини в подальший розвиток духовних цінностей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Дослідженням та вивченням проблем процесу

соціалізації в цілому приділили свою увагу: М.Ажажа, Н. Абдюкова, Дж. Аллантайт, Т. Алексеєнко, Б.Ананьєв, Г. А.Андрєєва, А.Афонов, І.Богданова, У. Бронфенбреннер, М. Вебер, Л.Виготський, В. Воробйов, В.Воронкова, Н. Гаркавенко, Ф. Гідінгсон, Н.Гордієнко, Е. Гідденс, Р. Граніна, Е. Дюркгейм, Е. Еріксон, Б. Зазо, Ф.Знавецький, М. Іорданський, І. Кон, Г. Крайг, Н. Лукашевич, О. Любарська, Г. Лялюк, О. Малахова, А. Маслоу, Г. Махмадамінова, А. Мудрик, Ф. Мустаєва, Н. Нікандров, О. Панагушина, Б. Паригін, Т. Парсонс, А. Реан, Є. Рибалко, Н.Смелзер, В. Сухомлинський, І. Талмент, Г. Тард, У. Я. Тарновецька-Якобець, Дж. Хоманс, Я. Щепанський та інші.

Взаємозв'язок соціалізації та суспільства досліджено у працях Н. Перука. Вікові особливості процесу соціалізації розглянули Л. Божович, І. Коном, Н.Чепелева, Ю. Швалб. Соціалізація в контексті виховання та навчання проаналізовано М. Боришевським, Л. Виготським, Г. Костюком, С. Максименко, Ж. Піаже та ін. Зв'язок соціалізації та життєвої позиції розглядає Т. Воропаєва. Вплив моди на соціалізацію досліджено в працях А. Добровольського. Теоретичні засади соціалізації нового покоління представлені в працях П. Вайнолі, Н. Заверико, І. Зверєвої, А. Капської, Л. Коваль, Г. Лактіонової, В. Оржеховської, С. Харченко та ін.

Мета статті полягає в науково-теоретичному обґрунтуванні стану та особливостей становлення процесу соціалізації в контексті суспільного розвитку.

Для вирішення основної мети сформульовано ряд дослідницьких завдань:

- проаналізувати понятійно-категоріальний апарат «соціалізації» та «інтелектуально-професійної соціалізації» в контексті суспільного розвитку;
- дослідити класифікацію соціалізації;
- виявити вплив соціалізації на розвиток соціального співтовариства в умовах трансформації суспільства.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Практично всі науковці зі стародавніх часів до сьогодні намагалися розкрити сутність людини як особистості, прослідкувати її розвиток, фактори впливу на нього та наслідки взаємодії з суспільством. Не дивлячись на зацікавленість вченими процесами розвитку особистості та її взаємодії з суспільством, поняття «соціалізація» виникло лише в ХІХ ст. (Ф. Гідінгсон). Автор використовував поняття у значенні підготовки індивіда до життя в суспільстві, а також розвитку характеру людини і його соціальної природи [6]; визначив соціалізацію як «процес розвитку соціальної природи людини».

Термін «соціалізація», незважаючи на його широку поширеність, не має однозначного тлумачення серед представників різних наук [2, 133]. Більш того, іноді до поняття соціалізації висловлюється досить критичне відношення, пов'язане вже не тільки зі слововживанням, але й із сутністю справи..

Однією з перших моделей соціалізації була психоаналітична або «особистісного контролю». Вона побудована на основі теорії психоаналізу З.

Фрейда. У цій моделі представлена думка, що людина є асоціальною від народження внаслідок інстинктів (в більшості випадків агресивних), а здобуває усі соціальні риси під час процесу соціалізації [3, с. 14]. Сам процес соціалізації, в рамках психоаналітичної моделі, визначається вченими як «оволодіння природними інстинктами за допомогою захисних механізмів організму» [1, с. 14] та контролюючим чинником, оскільки існує постійний конфлікт між бажанням та соціальними нормами [4, с. 48]. Прихильники даної моделі зазначають, що процес виховання проходить нормально до тих пір, поки совість та Я-ідеал розвиваються гармонійно. Особлива увага представниками психоаналітичної моделі приділяється агресивності та прив'язаності в процесі становлення особистості [5, с. 80–81]

Г. Ландберг визначає поняття соціалізації як «процес взаємодії, завдяки якому індивід засвоює звичаї, уміння, вірування, нормативні вимоги даного суспільства, з метою ефективної участі у соціальному житті» [7].

Т. Парсонс та Р. Мертон стверджують, що сутність соціалізації полягає в адаптації індивіда до соціального середовища, яка стає підґрунтям його «поведінкової впевненості». Згідно з теорією Т. Парсонса, соціалізація є одним із складників процесу соціальної інтеграції. У контексті здійснюваного дослідження важливою є думка Т. Парсонса про те, що школа є одним із найбільш значущих агентів соціалізації [8, с. 297].

Ю. Хабермас та В. Орбан зміст і завдання соціалізації вбачають у вихованні активної особистості в процесі її взаємодії із соціальним середовищем, усвідомлення нею необхідності повного розвитку своїх здібностей та потенцій [9, с. 55].

Соціалізація в роботах О. Мудрика – це соціальна сутність людини як єдності біологічного і соціального, що реалізується за допомогою і під впливом соціуму.

У «Філософському словнику соціальних термінів» наведене наступне визначення категорії «соціалізація» – процес засвоєння і подальшого розвитку індивідом соціокультурного досвіду – трудових навиків, знань, норм, цінностей, включення індивіда в систему соціальних зв'язків і формування в нього соціальних якостей. При цьому передача соціального досвіду, навчання типовим формам і способам діяльності здійснюється завдяки вихованню та впливові зовнішнього соціального середовища [10].

Дуже важливою є спеціальна соціалізація - професійна, або інакше її можна назвати інтелектуальна. Фактично ми говоримо про таку соціалізацію та інтелектуальний розвиток, коли людина не тільки відтворює минуле знання високопрофесійно, а робить принципово інше, нове знання, нові ідеї, що дозволяють суспільству піднятися на нову ступінь соціального розвитку.

Можна виділити чотири етапи професійного, або інтелектуального, становлення. Перший (нагромадження загального знання і культурного базису), другий (спеціалізація), третій етап (період виробництва нового знання) і четвертий етап (повільне загасання професійних та інтелектуальних знань).

Інтелектуально-професійна соціалізація - це коли людина не тільки відтворює минуле знання, нехай і високопрофесійно, а й робить принципово інше, нове знання, нові ідеї, що дозволяють суспільству піднятися на нову ступінь соціального розвитку. Можна виділити чотири етапи інтелектуально-професійного становлення. Перший (нагромадження загального знання та культурного базису), другий (спеціалізація), третій етап (період виробництва нового знання) і четвертий етап (повільне загасання професійних, у першу чергу, і інтелектуальних знань). На першому етапі створюється загальне поле інтелектуального розвитку на основі високої, повної та актуальної соціалізації. Тільки високосоціалізоване середовище може сприяти та обумовлювати появу високопрофесійних інтелектуалів. Необхідно підкреслити, соціальне середовище, але не обов'язкове суспільство. Таким чином, тільки в період ранньої соціалізації відбувається створення фундаментальної соціалізації, на основі якої і виростають таланти і видатні представники роду людського.

Другий етап (час поступової спеціалізації знань), що відбувається спочатку в школі, потім в інституті та в процесі практичної діяльності. Шкільна соціалізація, безумовно, орієнтована в першу чергу на загальну соціалізацію. Але саме за шкільною партою в людині починають виявлятися перші схильності до тієї або іншої професійної діяльності, і відбувається поділ учнів на дві нерівні групи: до першої відносяться ті, які в силу різних фізіологічних і соціальних причин не досягнуть високого рівня професійного та інтелектуального розвитку, та друга група, в яку входять діти, що явно тяжіють до високої соціалізації.

Підготовка до інтелектуально-професійної соціалізації продовжується приблизно до 30-ти років, тобто до границі віку молодого фахівця. У цей період йде нагромадження знань, загальної і професійної культури, яке займає майже половину життя. Але за 5 років в певних умовах відбувається стрибок, і людина майже відразу ж переходить на вищу ступінь професійної та інтелектуальної соціалізації, непомітно перестрибуючи і професійний поріг соціалізації.

До 35-40 років людина стає професіоналом вищого класу, займає високу ступінь у професійній і інтелектуальній еліті, до якої відносяться вчені, творчі працівники.

Процес професійної соціалізації триває приблизно до 60-70-ти років і займає другу половину життя. Саме в цей період народжуються основні ідеї, що визначають особу суспільства і всього людства на тривалу перспективу.

Інтелектуально-професійна соціалізація виражається такою якістю і властивістю людини, як народження принципово нового знання в природознавстві і поява високих зразків у творчості. Потім приходить розплата за тривалу творчість, соціалізація починає стрімко загасати і до 75-80-ти років практично сходить нанівець.

Таким чином, особливості інтелектуально-професійної соціалізації в контексті суспільного розвитку полягають в тому, що вона відбувається у формалізованому та актуалізованому світі соціального знання на відміну від внутрішнього спонтанного неусвідомленого знання. Професійна, або

інтелектуальна, соціалізація характеризується такою якістю і властивістю людини, як народження принципово нового знання в природознавстві і поява високих зразків у творчості. Потім приходиться розплата за тривалу творчість, соціалізація починає стрімко згасати і до 75-80-ти років практично сходиться нанівець.

Відмінна риса професійної та інтелектуальної соціалізації полягає в тому, що вона відбувається у формалізованому та актуалізованому світі соціального знання на відміну від внутрішнього спонтанного неусвідомленого знання, яким оперують переважно низько соціалізовані верстви суспільства. Справа в тому, що народження нової ідеї фактично є перекладом неусвідомленого знання в актуалізоване і формалізоване знання, тобто соціалізована людина представляє нову ідею в деякому формальному вигляді, що дозволяє зробити її надбанням громадськості.

Високосоціалізовані люди, і, насамперед, високопрофесійні та інтелектуально розвинуті виконують одну важливу функцію. Вони передають своє знання новому, вже третьому поколінню (онукам) своє головним чином спеціалізоване знання. Але це неформалізоване знання, передане студентам, а загальне соціалізоване знання. Воно цінніше, ніж звичайне соціальне знання людей, що не мають спеціалізованої соціалізації і не досягли порога соціалізації. Звичайне соціальне знання не представляє інтересу для нового покоління, що вже має принципово інше знання. Більш того, дане знання може бути навіть небезпечним для нового покоління, оскільки воно може бути неповним, неактуальним знанням і тим самим знизити загальний рівень соціалізації покоління.

Таким чином, необхідно враховувати одне принципове положення. Знання старшого покоління людей завжди відрізняється від соціального знання нового другого і тим більше третього покоління. Вони просто різні. Але ці знання взаємодіють за допомогою прикордонних груп. У якості останніх виступають ті особистості, хто добре соціалізований, досяг порога соціалізації і зумів родити повне знання, нові ідеї. Однак ці люди передають не свої спеціальні знання і не свій конкретний досвід, вони лише пробуджують у новому поколінні можливість повної соціалізації. Саме ці люди можуть розбудити дану можливість щонайкраще поряд з іншими соціальними інститутами.

Далеко не кожна людина старшого покоління здатна активізувати повну соціалізацію в молоді, хоча кожен старший цього хоче. І виникає проблема батьків і дітей. Вона виникає тому, що представники старшого покоління не змогли реалізувати свою повну соціалізацію, не досягли її порога і залишилися на середньому рівні, а може бути і нижче. Новому поколінню такий наставник не цікавий. Досягнення порога соціалізації суспільством у цілому, а тим більше всім людством довга справа. Поріг соціалізації відображає її якість, при якому суспільство і людство переходять у принципово інший соціальний стан.

Можна, звичайно, зробити ривок у соціалізації. Альтернативи тут такі. Якщо соціалізувати все суспільство до порога соціалізації, то буде потрібно або дуже багато часу, або дуже багато коштів.

Соціалізація – це коли людина не тільки відтворює минуле знання, нехай і високопрофесійне, а робить принципово інше, нове знання, нові ідеї, що дозволяють суспільству піднятися на нову ступінь соціального розвитку. У техніці, в області природознавства це відкриття, винаходи тощо, у мистецтві – високомистецькі добутки.

Список використаних джерел

1. Лукашевич М. П. Соціологія: загальний курс: підруч. для студ. вищих навч. закл. / М. П. Лукашевич, М. В. Туленков – К.: Каравела, 2004. – 456 с. – С. 128–144.
2. Воронкова В.Г. Філософія гуманістичного менеджменту (соціально-антропологічні виміри): монографія / В. Г. Воронкова; ЗДІА. - Запоріжжя: ЗДІА, 2008. - 253 с.
3. Авер'янова Г.М. Особливості соціалізації молоді в умовах трансформації суспільства / Г. М. Авер'янова. – К.: ППП, 2005. – 308 с. – (Соціальна психологія).
4. Богданова І. М. Соціальна педагогіка : [навчальний посібник] / І. М. Богданова. – К.: Знання, 2008. – 343 с. – (Серія «Бібліотека соціального педагога»).
5. Соціальна педагогіка : підручник для студ. вищ. навч. закладів / А. Й. Капська [та ін.]. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 488 с.
6. Изотова А. Аналіз основних моделей вивчення процесу соціалізації особистості [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://library.udpu.org.ua/library_files/zbirnuk_nayk_praz/2014/1/16.pdf
7. Lundberg G.A. et al. Sociology / George Lundberg. – N.Y.: Macmillan Company, 1968. – 274 p.
8. Парсонс Т. Американская социология. Проблемы, перспективы, методы / Томас Парсонс / Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1972. – 392 с.
9. Возна Ю.В. Соціалізація учнівської молоді як предмет науково-педагогічних досліджень // Ю.В.Возна. / Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота». – Випуск 21. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/5766/1>
10. Філософський словник соціальних термінів / В. П. Андрущенко. – Київ-Харків, 2002. – 670 с. – С. 540.

REFERENCES

1. Lukashovich N. P. Sociology: General course: textbook. for stud. higher textbook. zakl. / M. P. Lukashovich, N. Mulenkov V. – K.: Caravel, 2004. – 456 S. – S. 128-144.
2. Voronkova V. G. Philosophy of humanistic management (socio-anthropological dimension): monograph / V. G. Voronkov; ZSEA. - Zaporozhye: Zaporozhye state engineering Academy, 2008. - 253 s.
3. Averyanova, G. M. Peculiarities of socialization of youth in conditions of society transformation / G. M. Averyanova. – K.: PPP, 2005. – 308 p. – (Social psychology).
4. Bogdanova I. M. Social pedagogy : [textbook] / I. M. Bogdanova. – K.: Knowledge, 2008. – 343 p. – (Series "Library of the social teacher").
5. Social pedagogy : textbook for stud. visch. proc. institutions / A. Th. The Cape [and others]. – K.: Center educational literature, 2009. – 488 p
6. Izotov A. the Analysis of the main models in the study of the process of socialization [Electronic resource]. – Mode of access: http://library.udpu.org.ua/library_files/zbirnuk_nayk_praz/2014/1/16.pdf

7. Lundberg G. A. et al. Sociology / George Lundberg. – N. Y.: Macmillan Company, 1968. – 274 p.
8. Parsons, T. the American sociology. Problems, prospects, methods / Thomas Parsons / TRANS. from English. – M.: Progress, 1972. – 392 p.
9. Vesna V. Socialization of students as an object of pedagogical research // V. Vesna. / Scientific Herald of Uzhhorod national University. Series "Pedagogy, social work". – Issue 21. [Electronic resource]. – Mode of access: <http://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/5766/1>
10. Philosophical dictionary social terms / W. P. Andrushchenko. – Kyiv-Kharkiv, 2002. – 670 p – S. 540.

АЖАЖА М. А. – кандидат наук государственного управления, доцент кафедры менеджмента организаций и управления проектами Запорожской государственной инженерной академии (Украина, Запорожье), E-mail: azaz-marina@yandex.ru

МУЦ Л. Ф. – кандидат социологических наук, доцент кафедры иностранных языков и лингвистических коммуникаций Запорожской государственной инженерной академии (Украина, Запорожье) E-mail: d.lulu@mail.ru

СОЦИАЛИЗАЦИЯ В КОНТЕКСТЕ ОБЩЕСТВЕННОГО РАЗВИТИЯ

В статье авторы освещают проблему социализации в контексте общественного развития; анализируют теоретические и практические наработки отечественных и зарубежных ученых по проблемам социализации; исследуют понятийно-категориальный аппарат «социализации» и «интеллектуально-профессиональной социализации». Процесс становления личности раскрывает усвоение человеком общественно выработанного опыта, отношение к миру, социальных норм, ролей, функций; активное применение этого опыта самим человеком под углом зрения своих внутренних позиций, формирование собственного мировоззрения, реализацию мировоззрения в собственном опыте взаимодействия с другими людьми; участие и вклад человека в дальнейшее развитие духовных ценностей. Социализация – это когда человек не только воспроизводит прошлое знание, пусть и высокопрофессиональное, а делает принципиально иное, новое знание, новые идеи, позволяющие обществу подняться на новую ступень социального развития. В технике, в области естествознания это открытия, изобретения и тому подобное, в искусстве – высокохудожественные произведения.

Ключевые слова: социализация, социальная группа, знания, ценности, социальное сообщество, интеллектуально-профессиональная социализация

Azhazha, Marina – PhD in public administration, Associate Professor Head of the Department of Management of Organizations and project management, Zaporozhye State Engineering Academy (Zaporizhzhya, Ukraine)

E-mail: azaz-marina@yandex.ru

Muts, Luai Faisal – PhD in Sociology, Assistant professor lecturer of the Department of foreign languages and linguistic communication, Zaporizhzhya Engineering Academy (Zaporozhye, Ukraine)

E-mail: d.lulu@mail.ru

SOCIALIZATION IN THE CONTEXT OF SOCIAL DEVELOPMENT

The authors highlight the socialization of the problem in the context of social development; also they analyze theoretical and practical achievements of domestic and foreign scholars on the problems of socialization; explore the conceptual and categorical apparatus of “socialization” and “intellectual” and professional socialization.” The process of becoming a person reveals the assimilation of human social experience generated, attitude toward the world, social norms, roles,

functions; the active use of the experience of the man himself from the standpoint of its internal position, the formation of their own world, the realization of philosophy in their own experience of interaction with other people; participation and human contribution to the further development of spiritual values. Socialization happens when a person is not only reproducing the past knowledge, though highly professional, and makes a fundamentally different, new knowledge, new ideas, allowing society to rise to a new stage of social development.

Keywords: *socialization, social group, knowledge, values, social community, intellectual and professional socialization*

*Рекомендовано до публікації д-р філос.наук, проф. Воронковою В.Г..
Дата надходження рукопису 07.01.2017*